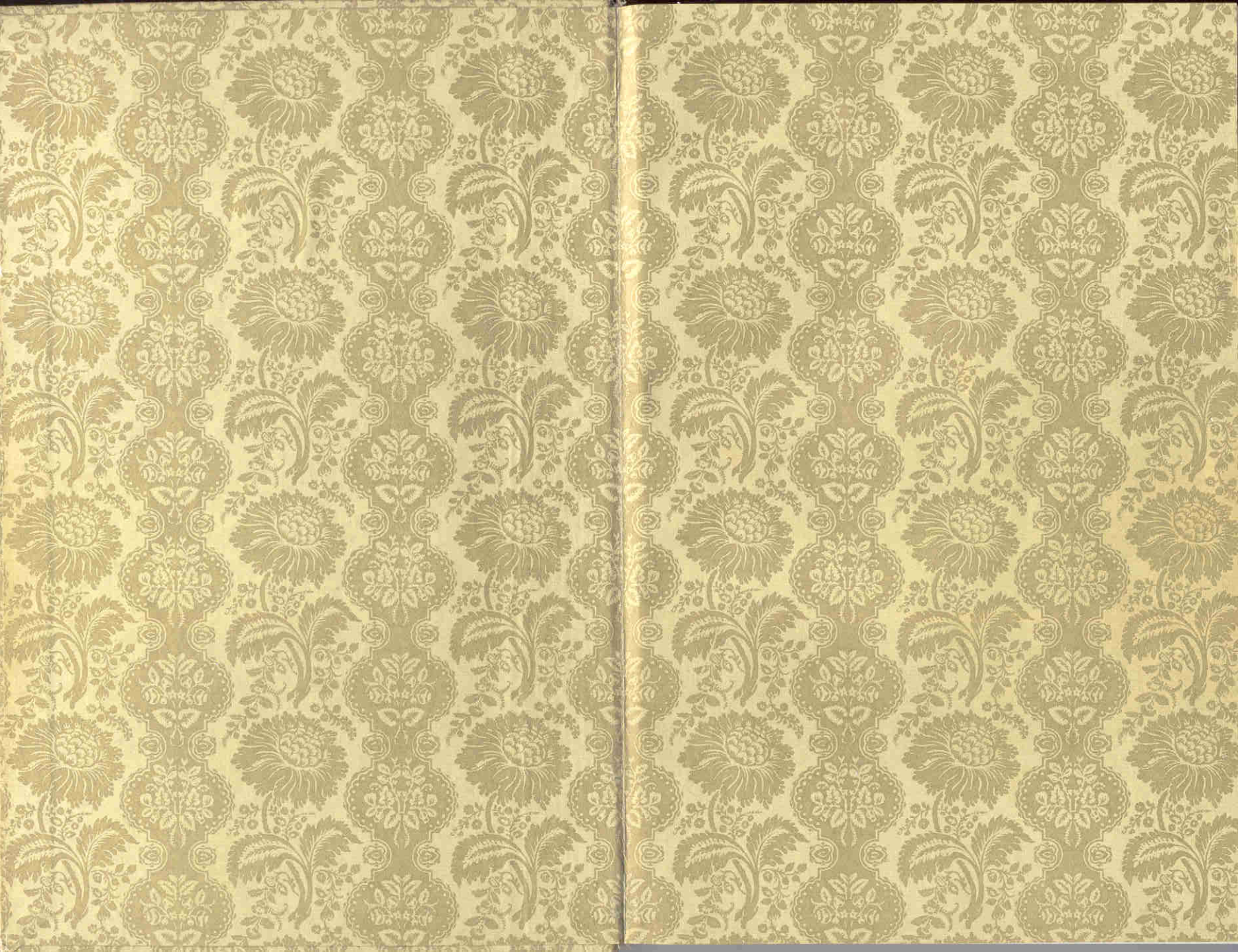

*60 jaar
Trijpindustrie
in Nederland
1887-1947*

silence between the concrete walls. "You've got brass in the factory — nicht?" brass cylinders of the finishing department, jawohl! And under Mr. Schellens very nose they took away the greater part of his valuable cylinders. They were loaded on German trucks, another addition to the enemy's war industry.

At home Mr. Schellens followed on maps the advances and retreats of the enemy and the allies — one night a stray bomb hit his house and smashed roof and front. But at last the hope of liberation dawned and on 17th of September 1945¹ this liberation literally dropped from the sky in the shape of American paratroopers who even found their way to the office of the works.

But they expected to be able to resume work within a reasonable time. Repairing the wrecked buildings demanded many a walk from one bureau to an other. The energy kept forcibly in reserve for such a long time broke the neck of all worries (and there were many!) and work

was resumed. Gradually raw materials arrived in the allocation of which committees at the Hague had to put in a word. The staff and the workmen reappeared, though but slowly. After years of forced unemployment man and machine joined each other for their peaceful work of production after so much destruction. But the cup of bitterness had not yet been drunk to the dregs. The last German airraid on 19th

C. Kemmer van Oerle

60 Jaar

Tripindustrie in Nederland

1887-1947

N.V. Eindhovensche Trüpfabrieken
Schellens & Marto
Eindhoven

€

*Het ontstaan en de ontwikkeling
van de eerste Trüpfabriek in Nederland,
kerktacht bij haar
zeventig jaren bestaan.*

*Origin and development of
the first Plushfactory in the Netherlands,
in commemoration of its foundation,
sixty years ago.*

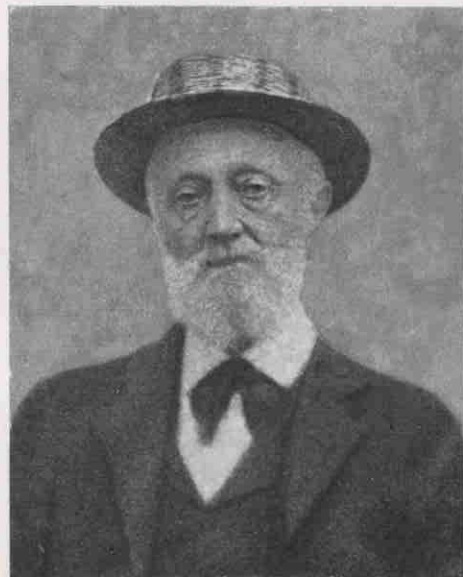
1887 - 1947

J. H. Williams

1887-1922

*A*ls landmeter Jacques Schellens door het stadje Eindhoven en zijn landelijke omgeving stapte om voor zijn werk weer nieuwe opmetingen te verrichten, had hij zo zijn eigen gedachten. Hij was zeker niet ongevoelig voor de schone natuur en de pittoreske ligging der boerendorpen tegen een donkere achtergrond van ruisende dennen, waarbij hem steeds de silhouetten der Kempische torens aan de verre einder in het landschap zo sterk boeiden. Als kleine Eerselse jongen was in zijn ontvankelijke ziel al vroeg dat zuivere gevoel voor maat en harmonische verhouding ontstaan, die hij in zijn geboortedorp onbewust en dagelijks door de eeuwenoude gebouwen van zijn voorvaderen in zich had opgenomen. En steeds viel hem, de jonge man van passen en van meten, op wanneer hij over de dorpsweg langs de zon overgoten korenvelden wandelde, hoe de eenvoudige mensen van dit land zonder geleerdheid van geometrische kennis in de verdeling van de grond en schikking

J. J. Marto

1887-1896

der bebouwing een schoonheid schiepen, die uit ervaring de nuchtere zakelijkheid voor de practijk van iedere dag nooit uit het oog verloor. De jonge Schellens dacht daar zo het zijne over. Een zekere ontroering bleef hem niet vreemd, want een ontlukende aanleg voor kunstzinnigheid liet zich niet zonder meer onderdrukken in zijn hart. Maar het verstand bleef hem de baas. Tenslotte was hij in de wereld om vooruit te komen en de brabantse omstandigheden waren er niet naar om zakelijke overwegingen bij artistieke ten achter te stellen. Daarvoor behoeft hem het inzicht in de rangschikking der maatschappelijke waarden. Hij was zich in zijn werk de achterstand van Brabant degelijk bewust geworden en zijn energie verzette zich tegen de gedachte, dat hij zijn werkkraft steeds in de kring van zoveel meter lang en zoveel meter breed tot aan zijn oude dag zou moeten verbruiken. Verontrustten hem deze overwegingen een ogenblik, hij was er de man niet naar om, zijn conclusie trekkend, niet scherp om zich

heen te zien. Natuurlijk had het evengood als van anderen zijn aandacht getrokken dat de oplevende brabantse bedrijvigheid rond 1840 voor een niet gering gedeelte toe te schrijven was aan de toenemende betekenis der over het gehele gewest verspreide weverijen. Reeds dikwijls had hij kennis gemaakt met de thuiszittende wevers en hun werk, wanneer hij langs de weg of in het dorp, zich buigend naar de grond of armwizend in de verte het dosse en droge geklak van de op en neer schietende spoel door het handweefgetouw tegen het houtwerk hoorde botsen. Dan stapte hij de eenvoudige weverswoning binnen, waar op de lemen vloer de stoel stond opgericht, een samenstel van grove zware balken met latten dwars naar links en rechts en een wirwar van horizontale strak gespannen draden, gekruist door verticale, waarbij geknoopte lijnen van stoffig en sterk pluizend touw. Hij keek nauwlettend toe, hoe 'n arme topper van een wever, het simpele rythme van zijn arbeid met een eentonig liedje

begeleidend, door het eenvoudige gebaar van hand en voet aan het wonder van het weefsel werkte. En met zijn exacte aanleg doorzag hij snel, hoe draad om draad zich keerde en onderling zich verbindend een sterke stof ontstond. Maar hij begreep toen bovendien, hoe deze nijverheid een toekomst voor zich had, aan welker bloei hij niet meer twijfelen kon. Daarop werd zijn besluit genomen. De jonge landmeter Jacques Schellens zou pellen- en linnenwever worden. Dat was natuurlijk een gebeurtenis in de stad waarover iedereen meende zijn gedachten te moeten laten gaan, want Eindhoven was in het midden der vorige eeuw nog een kleine plaats van amper drie duizend zielen en zijn plattegrond vertoont nog een grote gemoeidelijke vuist, waaruit eerst veel later de uitgerekte en hebberige vingers van de agglomeratiedorpen zouden steken.

Verschillende huiswevers begonnen nu te werken voor hun nieuwe baas, die zij vroeger als de vriendelijke en belangstellende landmeter

gekend hadden. En bij de geregelde bezoeken, die hij hun bracht, werd daar nog wel eens op gezinspeeld, want al was het van karakter veranderd, het bleef in ieder geval: werk per meter! Zo klepperden de kruiwagens met gewezen stukken over de hobbelige keien en het brugje van de Vest naar de nieuwe linnenfabriek van de heer Schellens, gelegen achter het mooie woonhuis „De vijf ringen”, op de hoek van de

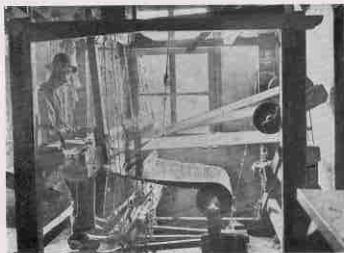
Kleine Bergen bij de Wal, de plaats waar nu het nieuwe gebouw van het Eindhovens Dagblad zich bevindt. Want al werd het stuk aan huis gegeven, de definitieve afwerking diende in de fabriek zelve te geschieden. Fabrikant Schellens pakte zijn zaken energiek aan en droeg zo zijn steentje bij voor de zich meer en meer ontplooiende textielindustrie in het economische bolwerk dat Brabant heette. Maar met de bloei van zijn nieuwe onderneming, steeg ook het aanzien van de ver vooruitziende man onder zijn medeburgers. Men stelde prijs op zijn gezond oordeel en heldere blik, die ook maatschappelijke problemen niet over het hoofd zag. Wanneer hij als lid van de gemeenteraad of der Provinciale Staten van Noord-Brabant zijn mening onomwonden uitsprak, werd er naar hem geluisterd! Hij was de aangewezen man om voorzitter van de Kamer van Koophandel te worden en toen hem qualitate qua ter ore kwam, dat er een spoorlijn werd geprojecteerd, dwars door Noord-Brabant heen naar Venlo toe, greep

Fabriek 1916

dat het hart van de vroegere landmeter heel sterk aan en zijn deskundigheid wapende hem met ontworpen plannen op een kaart, zodat de noodzaak wel werd ingezien dat de nieuwe lijn langs Eindhoven gelegd moest worden! Het was een mooi succes voor hem en zijn vriend Filippona, die hem zo ijverig had gesteund. Toen de verdienstelijke man op zeventigjarige leeftijd in 1882 stierf, zat zijn zoon J. A. Schel-

lens al volop in het bedrijf der textielindustrie. Hij had zijn vader nog vele jaren aan het werk gezien, en niet zonder vrucht. Een betere vooropleiding zou hij zich moeilijk kunnen wensen, al vermoedde hij aanvankelijk zeker niet, hoe eigen initiatief hem nieuwe denkbeelden aan de hand zou doen, waarvan de kunstzinnige achtergrond aan de goede smaak en de gewaagde uitvoering aan de frisse impuls tot vernieuwing, als een kostbare erfenis, aan zijn vader te danken waren. Had hij als jonge knaap even nieuwsgierig en met open oog en mond naar het rommelend heen en weer gebots van het oude piepende getouw gekeken en het geheimzinnig spel van spoel en draad met snelle rukjes van het hoofd gevolgd, al gauw had zijn belangstelling verdieping gezocht in de meer ingewikkelde structuur der verschillende texturen. Want de beheersing der weeftechniek eiste veel studie, voordat men beweren kon het gehele vak onder de knie te hebben. Dan diende hij verder om zich heen te zien dan in eigen kring en was

Hand-trijpwever

contact met het buitenland een factor van betekenis, die hij terecht meende niet te mogen verwaarlozen. Hij herinnerde zich nog goed, hoe zijn vader hem als dertienjarige knaap opgetogen kon vertellen van de erkenning, die zijn prestaties ondervonden hadden tot ver weg over de Atlantische Oceaan en terwijl hij hem de bronzen medaille toonde, vertaalde hij de tekst: *The American Association for the exhibition of*

the Industry of all Nations awards J. Schellens a Bronze Medal for cheapness of printed cotton handkerchiefs, New-York 1853. En vier jaar later nieuwe eer! Nu op de Provinciale Tentoonstelling van Nijverheid te 's Hertogenbosch voor een inzending van Bucsings-Cassinetten en Siamoiszakdoeken. En de zilveren medaille werd vol trots bij de bronzen neergelegd. Geen wonder, dat hij zich geregeld op de hoogte hield van wat er zich voor nieuws in zijn branche voerde. In de eerste verte kon hij toen nog niet vermoeden, dat zijn wel ijverige maar toch normale belangstelling hem tot de grondlegger van een geheel nieuwe tak van de textielnijverheid zou bestemmen. Meer en meer drongen de laatste tijd merkwaardige berichten uit Duitsland tot hem door, die van aanzienlijke perfectionering der weeftechniek spraken. Reeds vond de machinale toepassing hier en daar in Brabant ingang, zij het met voorzichtige schroom, want de reactie was niet overal overdeeld gunstig, zeker niet van de kant der arbeiders.

ders. En had men hem niet laatst verteld van de sociale onrust, die in het nabijgelegen Tilburg te bespeuren viel. Werden daar niet geregeld 's nachts de ruiten van woonhuizen der fabrikanten ingegooid? Maar dat waren geen zaken, waaraan hij zich kon storen; wanneer de toekomst van zijn bedrijf dat eiste, mocht hij door eigentijdse laatlunkendheid zich niet van nieuwe plannen laten afhouden. Eenmaal overtuigd van redelijke kansen voor de toekomst, durfde hij als ondernemende zoon van een ondernemende vader een gewichtige stap te zetten. Toen hij na rijp beraad de zekerheid gekregen had, dat het machinale trijweefgetouw, waarvan de nieuwe constructie zoveel ophef had gebracht, onverwachte perspectieven bood, ook voor zijn zaak, besloot hij met de heer Marto nu definitief in dat voor hem beslissende en betekenisvolle jaar 1887, tot de machinale vervaardiging van dit product in Eindhoven over te gaan. Men denke over zulk een besluit niet al te licht. Wie kan in zulke omstandig-

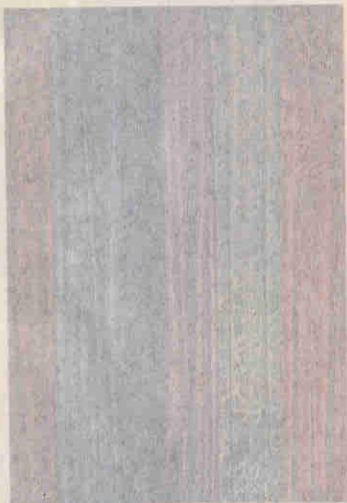
heden succes voorspellen? Er bevond zich in het gehele land geen enkele collega, tot wien hij zich kon richten om voorlichting of advies. Bij nadere informatie bleek er te Kampen een klein bedrijf te bestaan, dat iets met trijp van doen had. Maar het viel erg tegen, want de stof werd daar niet vervaardigd. Dit kwam van uit het buitenland tot veredeling en men bepaalde zich er toe om de gevraagde dessins er op aan te brengen. En dat was niet de bedoeling. Het verzwaarde slechts de verantwoordelijkheid, die hij op zich nam. 't Werd hem nu duidelijk, dat hij met zijn compagnon Marto in Nederland een werk ging ondernemen, dat sterk het karakter van pioniersarbeid zou krijgen. Maar er stak in hem een flinke dosis durf, die beiden over allerlei bezwaren tenslotte heen deed stappen. En daar ging de gewichtige brief, die met een lichte trilling van zijn hand door de gleuf schoof, op de post. Het was beslist. De twee machinale proefgetouwen waren besteld. Dagen van wachten, dagen van spanning. In de oude

knopensfabriek terplaatse van het tegenwoordige Wilhelminaplein werd alles voor de ontvangst van de zending gereed gemaakt en toen onder beider toezicht fundamenteen voor de nieuwe machines werden verstevigd, werd daar letterlijk, maar vooral symbolisch de eerste grondslag voor een Nederlandse trijpinindustrie gelegd. De aankomst en de plaatsing der machines werden momenten om nooit te vergeten. En de spanning steeg ten top, toen na veel draaien van schroeven en van bouten en na het smeren en oliën van veel raderen en assen de eerste tekenen van leven door de ijzeren gevaarten trilden. Aan belangstelling geen gebrek en druk gesticulerend en al pratend ontsluitden de nieuwe en gelukkige eigenaars de fijne knepen en talloze trucjes van het geheimzinnige weefgetouw aan kennissen en vrienden. De meningen waren sterk verdeeld: zouden de voordelen tegen de nadelen wel opwegen en al die nieuwigheid werd sterk becritiseerd. En onder de Eindhovensche burgers en arbeiders werden gemoede-

lijke gesprekken tot felle debatten, waarvan in de zomeravonden, als men op stoelen op de stoep voor het huis tezamen groepte, de heftigheid tegen de muren der anders zo stille straten opklonk. Kregen de contra's geen gelijk? Mochten de machines dan regelmatig en sneller werken, het product dat zij afleverden, kon de toets der critiek maar nauwelijks doorstaan. Maar de pro's eisten erkenning van het feit, dat vooral in het begin alles zo moeilijk was en men niet kon verwachten, dat het direct van het leien dakje ging! Maar ook het critisch oog van de ondernemer ontdekte feilen; het product der machinale getouwen beantwoordde in lange niet aan de verwachtingen hem voorgespiegeld en in zijn hart gekoesterd. En vele gesprekken op het kantoor met compagnon Marto waren het gevolg. 's Avonds, na het werk, kon hij uren zitten staren, overdenkend, wikkend en wegend, welke de veiligste weg was om uit de moeilijkheden te geraken. Het was zijn gerechtvaardigde trots deze nieuwe Nederlandse industrie

hier in Eindhoven en daarmee in ons vaderland geïntroduceerd te hebben, zijn wilskracht verzette zich tegen de suggesties, die deze nieuwe fabricage maar wilden laten schieten. Hij zou trachten te behouden, wat hij ondernomen had. Maar dan moest er een oplossing gevonden worden, want hij was niet zo eigenzinnig en koppig van karakter, dat hij blind voor de gebreken bleef. Wederom stond hij voor een aller-moeilijkste beslissing, die hem te lastiger viel, omdat ze toch enigszins de schijn van een terugtocht inhield. Er zat — zo betoogde hij uitvoerig — niets anders op dan zich in het buitenland eerst op de hoogte te gaan stellen van de handweverij van trijp. Tot in finesses zou men de techniek daar moeten leren. Volledige beheersing van het vak was eerste eis, — al argumenterend vond hij zijn plan —, daarna kon men onder de huiswevers, talrijk genoeg, tot in de omliggende dorpen, speciale trijpwevers proberen op te leiden. Hij wist waarachtig wat hij deed: hij kende zijn mensen door en door. Eenvou-

digen van geest over wier achterlijkheid men smalend spreken kon, maar die, daar hield hij zich van overtuigd, mits goed geleid, bereidheid en belangstelling zouden tonen. En als een vurig propagandist dook hij in de lage wevershuusjes, waar mijnheer Schellens het geklik van het getouw voor even deed verstommen. — mijnheer moest maar zeggen wat er was —, en voor de zoveelste keer volgde de gemoedelijke uiteenzetting over de nieuwe weefmethode, waarvan zij overigens al het een en ander wisten en gehoord hadden. Zijn mensenkennis had hem niet bedrogen. Bij deze kerels, die hun stiel nog hart toedroegen, vond hij begrip, en velen zouden op de fabriek eens komen kijken, beviel het hun, wel, dan weefden zij verder voortaan trijp! Er kwam nu werk aan de winkel. Lessen en proefstukken wisselden elkander af en hoe het verder ook zou gaan, men moest met een gewichtig gezicht toch erkennen in de stad: aan de energie van de heer Schellens zou het niet liggen! Maar het lukte. In betrekkelijk korte tijd ging

lijgen van goet over uwe achterlijkheid men
moedert spraken kin, maar die, daar haald hij
zich een uortruig, nits goet geleid, hersehoid
en bekingsstelling zouden tonen. En als een vortig
propagandist dook hij in de lage oververschijpen,
waar naphaw, Schellens het godlik van het ge-
toan voor epen deud verstonanen. — nifchone
moet maar zeggen wat er was —, en naar de
voedste heer viltjls de gantordelike utoon-
zetting over de ntauw asofmethode, waarvan
zij overigens al het een en ander wist en ge-
hoort hadden. Zijn menschenoris had hem niet
bedrogen. Bij deze kerels, die hun stiel nog hoit
toedrogen, wud hij begrip, en volen zouden
op de fabriek eens komen lijken, beviel het hun,
wel, die wuiden zij vorder coortaan trjps! Er
kwam in werk van de winkel, Lenna on proof-
stukken wisselden elhandar af en hie het me-
der ook zou gaan, men moest met een gevechtig
gezicht toch erkennen in de stad, van de over-
tte van de heer Schellens van het niet, liggend!
Maar het lakte, in betrekkelijk herte tijd (1880).

bij vele wevers de weefstoel voor linnen, damast of rokstreep de deur uit en kwam het trijptouw, dat zij in bruikleen van de firma dan ontvingen, onder toeloop van kinderen en de vrouw, het huis binnen. Voortaan tikte een ander rythme van spoel en kettinglatten door de kleine ruimte en er werd letterlijk en figuurlijk door de week dikwijls een nieuwe boom opgezet! Het was echter niet zo, dat de heer Schellens de machinale productie in zijn bedrijf had stopgezet. Hoewel zijn medestichter, de heer J. Marto, in 1896 uit de combinatie was getreden, zodat de volle verantwoordelijkheid uitsluitend op de schouders van de ander kwam te rusten, voerde hij onverdroten zijn vaste plannen uit. Bij de herdenking van dit baanbrekende werk, nu zestig jaar geleden begonnen, dienen wij het besef in ons te verlevendigen, wat het betekend heeft in die tijd, van zorgen vol, de tegenwerkende factoren van tijd en omstandigheden door persoonlijke energie en onverwoestbaar uithoudingsvermogen, zowel als door een wijs

en kloek beleid, ten volle te beheersen en naar zijn wil te buigen. Met alle mogelijke middelen die de heer Schellens ter beschikking stonden, liet hij snuffelen en speuren naar de gebreken in het getouw en werd met de hulp van de machinesfabriek, die de getouwen geleverd had, gezocht, geëxperimenteerd, tot de oplossing er was! Het viel aan de wandelaar langs de Dommel maar amper op, wanneer de machines weer eens stopten. Maar hij wist niet, hoe daar achter de kleine vierkanten ruitjes van het fabrieksgebouw, op het oog onbeduidende veranderingen in de machine werden aangebracht, 'n onderdeel vervangen, of 'n as verplaatst, die alle voor de ontwikkeling van het bedrijf hun kleine betekenis hadden, maar met grote gevolgen. Daar in de schilderachtige gebouwen, die men sinds 1889 betrokken had, gelegen achter het oude Augustijnerklooster, aan de weelderige begroeide zoom van het klare watertje der Dommel werd de beslissende strijd in de meest vredige omgeving, die men zich denken kan, ge-

streden. Een oude foto van 1916 toont ons de „beau désordre”. De zomerse stilte hangt over het rimpelloze water. Een witte vlinder snijpt weg, een bromvlieg gonst opsliegend even uit boven het regelmatig zachte geroezemoes, bedwongen door de half wit-gekalke muren der fabriek: kleine bedrijvigheid in de natuur bij het ernstige werk van de mens. Zo bekoorlijk scheef en schots de fabrieksgebouwen vol romantiek tussen peppel en dichte struiken half liggen weggescholen, zo overwogen rustig en met zin voor de eisen der realiteit stippelt de nieuwe Nederlandse trijpxpert zijn plannen uit van de te volgen strategie voor zijn complex. Het was dan eindelijk zo ver, dat de directeur der buitenlandse machinefabriek hem verzekerd had, dat de technische problemen nu definitief waren opgelost: de juist geplaatste nieuwe trijpwefgetouwen leverden daarvoor dagelijks het bewijs en lustig ritsten van de vroege morgen tot de late avond de snelle spoelen van rechts naar links, van links naar rechts en sneed het vluch-

tige en vlijmscherpe mesje, wedijverend in snelheid met de spoelen, het dubbele weefsel feitloos vaneen. Het succes straalde de heer Schellens uit de ogen, wanneer hij overwoog hoe dit alles eerst bereikt werd na jaren van veel ingespannen arbeid, waarin de zorgen hem tot steeds grotere ontplooiing van eigen arbeidskracht dreven. Wanneer hij het krachtige poolweefsel in de handen nam en het bekeek, schonk hem dat de voldoening, die de beloning is der sterken. Maar nog was de taak niet helemaal volbracht. Het vervoer van het trijp bracht eigen moeilijkheden mee, hoewel niet te vergelijken met welke hij had gekend. Een eigen ververtij werd opgebouwd, spoedig gevolgd door een afdeling voor veredeling. Zo lag in het begin der twintigste eeuw het volledige bedrijf als zijn levenswerk daar voor hem. De gehele ontwikkeling van de moderne industrie had hij meegemaakt, ja zelf mee bepaald. Waar was de tijd dat hij zijn handwevers aan huis bezocht. Slechts enkelen brachten hun afgewerkte stuk-

ken trijp nog naar de fabriek, tot ook de laatste stierf van dit geslacht van wevers, wier tijdgenoot hij was geweest en wier handen in rusteloze ijver produceerden, wat door zijn geest gestimuleerd en doorgezet was door zijn taaie energie. De zeventigjarige man kreeg zijn herinneringen. Toen zijn product op de tentoonstelling van Brussel in 1910 bekroond werd met de gouden medaille, zag hij nog duidelijk het tafereel van 57 jaren geleden voor zich, toen zijn vader hem vertelde van het succes destijds te New-York behaald. Er was tijdens zijn leven toch wel iets veranderd, er was door zijn werk lust de laatste halve eeuw veel vooruitgang geweest. Neen, hij mocht het zichzelf bekenen, hij had zijn dagen goed besteed, hij had niet stilgezeten!

Vier jaar later brak de wereldoorlog uit. Het werd een tijd van grote spanning en gestoorde economie in ons vredige vaderland. Geen toestand om aan verdere ontwikkeling en ontplooiing van het bedrijf te denken. Wie dacht

ken zijn een voor de toekomst, hij ook de laatste
deel van dit geslacht van 1900. Het
maakt hij een gewest en twee handen in een
late twee productoren, wat door zijn gewest je
aanlevert en doorzet om deze zijn state
energie. De zeventigste van 1900, zijn het
invoering. Toen zijn product op de
stelling van Brussel in 1910 behaald werd, was
de gouden medaille, zag hij nog duidelijk het
tabel van 57 men geloven voor zich, toen
zijn vader hem vertelde van het succes doordat
te New York behaald. Er was velen zijn leven
toch wel iets veranderd, en was door zijn werk
het de laatste halve eeuw veel ontwikkeling ge
weest. Neen, hij macht het zichzelf een beken
men, hij had zijn slagen goed besteed, hij had
niet stilgezeten!

Vier jaar later boek de wereldtoerlog uit. Het
werd een tijd van grote spanning en
recessie te ons wereld vaderland. Een
stand om van verdere uitbreiding van
plooiing van het bedrijf te denken. Wie licht

er nu aan trijpt! Men had warempel andere zorgen. Maar zodra de vrede weer meer normale omstandigheden bracht, voer de geest van de familie Schellens over de jonge generatie. Directe uitbreiding en modernisering was geboden. Enige ruimte bleef langs de oevers van de Dommel nog wel over, maar toch was het noodzakelijk de oude schilderachtige gebouwen voor het grootste gedeelte af te breken en te slopen. Hoge betongebouwen van respectievelijk drie en vier verdiepingen rezen met hun hoekige grijze rompen als de brutale getuigen der moderne zakelijkheid boven de bomen en de zigzaglijnen der oude fabrieksdaken uit. De oude vinger van de schoorsteen stak amper nog in de lucht. De oude tijd leunde via de overige fabrieksgebouwen genoeglijk en kameraadschappelijk tegen de overweldiging der betonnen blokken van de moderne en nog jonge eeuw. Nieuwe tijden, nieuwe mensen. De oude en beproefde kracht der stoommachine, dat eeuwig stampende en trouwe paard, moest

Dessin „Symfonie“

Ontw. Chr. de Moor

wijken voor de knetterende vonk der electriciteit, die snorrende motoren, geplaatst als bron van energie bij elk onderdeel van het bedrijf, zeer ernstig van individuele verantwoordelijkheid als dikke torren deed brommen. Maar nauwelijks gereed of het verjongde bedrijf ontving een eerste stoot, die duurzaamheid op de proef ging stellen. Want het product van Schellens en Marto's Trijpfabrieken was sinds de laatste tijd ook in het buitenland gezocht. Dat had het Ere-Diploma van 1923 op de tentoonstelling van Barcelona toegekend, wel uitgezezen. De wereldcrisis van 1929 bezorgde rimpels op het hoofd der nog jonge, maar ondernemende leiding. Een heilloze invasie van goedkope Duitse producten overstromde de nederlandse markt en de export, die zich nu juist zo bevreemdigend ontwikkelde, ging meer en meer gesloten deuren vinden.

Men zou geen Schellens moeten heten om het antwoord daarop schuldig te blijven. Nog intensievere perfectionering van het bedrijf zou bij

Luchtspanne K. L. M.

de erkende kwaliteit der stof de aesthetische waardering voegen. Er werd besloten een gedeelte der fabriek te bestemmen voor de Jacquard-werterij, waardoor de artistieke factor een rol van betekenis zou gaan spelen. Landmeter Schellens kon in zijn tijd daaraan niet denken, hoewel de vindingen van Jacquard, die het patroonweven door een zeer vernuftige en ingenieuze techniek tot een geheel automatisch

werk had gemaakt, juist toen bekend werden. Maar de erfenis van een kunstzinnige smaak was in het geslacht gebleven. En nu het zakelijk verantwoord, zo niet vereist was, werd niet getwijfeld.

Sindsdien begon het wonderlijk spel van de Jacquard-stoel in de weverij. Van boven, dalend naar beneden, geregeld door kartonnen platen, doorsneden en doorprikt, komen de lijnen naar het hart van de machine. Ter zij gestelde kasten sproeien een fijne regenbui van dunne, ijle draden, horizontaal gericht naar de kern van het hart, terwijl de los bevestigde klossen in de raat zo rustig en voornaam zich voortbewegen, draaiend het tempo temperen of verhaasten, gehoorzaam aan een geheimzinnige kracht, men weet niet waar vandaan. Tracht de structuur van deze weefstoel niet te begrijpen, maar geef u over aan het mysterie van dit rythme, dat de figuren tovert op het trijp, de draad naar boven haalt of hem doet onderduiken, maar u het geheim van zijn tikkende beweging niet verraadt.

En zie dan het dessin, de afwisseling in de textuur, die in één kleur u licht en donker brengt in het door menselijk vernuft geschapen vlakornament, als het product u kant en klaar wordt voorgehouden. Zeker, daarnaast was men in staat om op heel wat eenvoudiger wijze decoratieve figuren van bloem en blad of grillige arabesk op de geweven trijfstof aan te brengen. Dan plaatste men blinkende koperen walsen met uitgesneden figuren zo in de persmachines, dat zij door hun zware druk en kracht der warmte, de tussen een drie-eenheid van persende grotere en kleinere rollen lopende stof, in de hitte van dit gevecht een niet meer weg te werken „in-druk” gaven, welke in bedrieglijke echtheid concurreerde met de Jacquard. Maar of de vlakverstering op reeds voltooide weefsels wordt aangebracht of tegelijk met de wording van het weefsel zelf ontstaat, vormt altijd nog een onderscheid, waarvan de waardering zich gemakkelijk raden laat.

En ook dit nieuwe initiatief opende voor de ont-

wikkeling van het bedrijf hoopgevende perspectieven. De verlamrende kracht, die uitging van de economische wereldcrisis nam in omgekeerde evenredigheid af met de opbloei der nieuwe afdeling. Het is opvallend, hoe telkens, als nieuwe plannen de uitbouw van het bedrijf bevorderen, de stuwende energie erkenning vond.

In 1855 en 1857 de eerste waardering van buiten- en binnenland voor het werk van de vroegere landmeter; in 1910, toen de algemene mechanisatie was voltooid de bekroning met de gouden medaille uit Brussel voor de stichter van de trijpweverij, en na de eerste wereldoorlog bij de grote moderne uitbreiding van het complex en de ontwikkeling van de export, verwerf men in 1925 te Barcelona het Ere-Diploma van een critische Spaanse jury. En nu, sinds de Jacquard-weverij aan het geheel was toegevoegd, kwam vanuit Parijs een nieuw Ere-Diploma binnen in 1937.

Maar reeds vertoonden zich de donkere wolken

aan de politieke einder van Europa. In 1939 brak de tweede wereldoorlog uit, die in zijn heftige dreiging ook tegen het vaderland, de toekomst allen somber en voor de zakenman speciaal de omstandigheden onzeker maakte. Nog snorden spoelen door de schokkende getouwen, nog vonden schering en inslagdraad elkaar in innige verbindtag en schoof het weefsel gestadig uit de stoelen voort, maar voor hoe lang? En toen de storm over Nederland raasde, werd het duidelijk dat tijden, meer van kommer vol, dan het bedrijf in zijn geschiedenis ooit had gekend, de nieuwe plannen voor de toekomst gingen doorkruisen. De ontlukende bloei, die de Jacquard-getouwen met tekenende lijnen tot een kunstzinnig gestileerde bloem of weelderig zich uitspreidende waaier in donker of licht gehouden tinten in het weefsel deed ontstaan, werd al direct ernstig bedreigd door het gebrek aan de onontbeerlijke grondstoffen voor het behoud der vitaliteit.

'n Enkel jaar zwoegde men nog voort, totdat de

overal om zich heen grijpende bemoeizucht van de duitse bezetter haar schraperige vingers over het bedrijf kraste. In 1942 viel de stilte tussen de muren der gebouwen, de kllossen van de spoelertij vingen in hun vlugge wenteling de draad der strengen niet meer, de inslagpijpjes voor de slanke en snelle bootjes die de spoelen waren, verstoften onaangeroerd in de mand, de zon wierp stille schaduwen in de kettingscheerderij, de forse kettingboom lag in de hoek gerold en in de weverij sliepen de ijzeren gevaarten in de doodsheid van de werkeloosheid. Het lustige leven lag er lam. Slechts de tred van de bewaker of de vlugge stappen van de heer Schellens klonken eenzaam door de holle ruimten.

Eén keer slechts was er een nerveuze drukte. Bazige stemmen met een scherp accent resonerden tegen de betonnen plafonds. Er was hier koper in de fabriek, nicht, de drukwalsen voor de trijp in de perserij, jawohl! En zo werd onder de vingers van de heer Schellens uit, het beste en belangrijkste deel van zijn waardevolle

collectie weggehaald en het gestolen goed verdween, geladen op de duitse trucks, naar de vijandige oorlogsindustrie.

Op zijn oorlogskaarten thuis kon de heer Schellens in overvloed van tijd de kansen van de wereldstrijd jaren blijven volgen, een bom verdwaalde 's nachts door dak en gevel in zijn huis, maar eindelijk daagde redelijk hoop op bevrijding, die 17 September 1945 in de meest letterlijke zin des woords werkelijk uit de hemel daalde, waarbij belangstellende Amerikaanse parachutisten zelfs de weg naar zijn kantoor wisten te vinden.

Nog was de laatste tol aan het lijden niet betaald. De duitse luchtaanval van 19 September wierp bij het angstige en fantastisch slikeren der lichtkogels vernietigende bommen op een deel der gebouwen en machines.

Maar er was uitzicht, dat het werk binnen niet al te lange tijd opnieuw zou kunnen worden aangepakt. Het herstel der verwoeste afdelingen eiste menige gang van bureau naar instantie en

van instantie naar bureau. De opgespaarde energie sloeg zich echter door de moeilijkheden heen en in de zomer van 1946 was de fabriek hersteld, kon de productie worden begonnen. Langzamerhand kwamen de grondstoffen weer binnen, alles geleid door de economische zorgen uit Den Haag, het personeel, zij het met moeite, verscheen. Na jaren van gedwongen rust hervatten mens en machine de vredige arbeid van het trijp.

Wat zal de toekomst brengen? Het peil van vóór de oorlog werd natuurlijk nog niet bereikt; daarvoor moest al te veel van de grond af worden opgebouwd. Maar de traditie van het geslacht, tot in het voorzitterschap van de Kamer van Koophandel, biedt de garantie, dat als wel eer zijn trijpproducten tot ver buiten eigen vaderland te vinden zullen zijn. Waar zag men het al niet! Hoevele officiële gebouwen onderscheidden zich door het waardige decorum van het trijp, en hoeveel spoorwegondernemingen van verschillende landen eisten een extra prijs.

1902-....

W. H. van der ...

1920-....

W. H. van der ...

wanneer men comfortabel eerste of tweede klas zijn rug tegen de zachte stof van Schellens en Marto's Trijpfabrieken wou doen leunen, en hoeveel schepen brachten een warme sfeer van huiselijkheid in hun kajuiten, weer door het trijp! Hoeveel theaters dachten „in trijp” aan hun toekomstige beste clientèle. En grootste eer en lof: toen ook in koninklijke paleizen van ons vorstenhuis hetzelfde trijp het aristocratische karakter der zalen en vertrekken scherper accentueerde.

Ligt het niet voor de hand dat hier de ervaring van zo veel moeilijke maar ook schone jaren, gesteund door jonge energie, die te volgen weet, de oude luister zal herstellen?

Men denkt terug aan lang vervlogen tijd, hoe landmeter Jacques Schellens een stukje economische geschiedenis van zijn gewest inleidde, niet vermoedend dat zijn zoon Jan Schellens uit eigen initiatief in 1887, grondlegger en stichter van een Nederlandse Trijfindustrie zou worden, die hij met taai vasthoudendheid door de

1938-.....

Schellens

1937-.....

Schellens

moeilijkheden van het begin zou slepen, zodat zijn nageslacht, in dankbare herdenking, nu zestig jaren later het eens door hem begonnen werk krachtadig voort kan zetten, voor onze zware tijd zich zeker spiegelend aan zijn voorbeeld, maar toch met de blik vooruit!

EINDHOVEN 1947

20
When Mr. Jacques Schellens — a surveyor —
was idling about in the country town of Eend-
haven and its rustic surroundings on one of his
survey duties, he was often haunted by thought.
He had an open eye for the typical scenery and
the picturesque villoges against a background
of dark, murmuring pinetrees and the outline of
"Campidic" towers and steeples on the far
horizon interested him not a little. As a small
boy from Eendal he had already at an early date
experienced the influence of harmony and
dimension, with which in his native village the
quiet, ancestral residence had inspired him.
And it always struck him — a young man used
to "measuring" — when rambling in the lanes
through the sunny cornfields, how the steady
villagers without the help of geometry in the
disposition of their fields created a beauty,
which — through experience — never lost sight
of the matter-of-fact objectivity of their practice.
Young Mr. Schellens had ideas of his own about

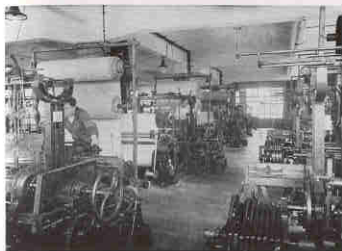

the regular wages he continued to pay to them. This was often remembered and spoken about for — though the nature of the work had changed — it was still work „by the yard“.

And the wheelbarrows carrying the rolls of linen, croaked on the cobblestones and the bridge across the Vest leading to the small linen factory of Mr. Schollens behind his house of the „Five Rings“ at the corner of „Kleine Berg“ near „the Wal“ where we now find the printing works of the „Eindhavenssch Dagblad“. For though the linen was „home-made“ the finishing touch had to be given to it in the factory itself. As a manufacturer Mr. Schollens put his shoulder to the wheel, in this way doing his little bit to promote the textile industry in Brabant. And together with the prosperity of the new venture grew the citizens' concern for the law-swing man. They highly appreciated his sound judgment and keen insight which did neither overlook social problems. When as a member of the Town — or Provincial Council he frankly

material itself was not made here. It was imported from abroad for refining purposes — in this case putting on designs —. This was not what they sought. This meant only enhancing responsibility. It now became clear to him that together with his partner Mr. Marto they were undertaking what looked like pioneers' work in the Netherlands. But they did not lack courage to surmount every obstacle. The important letter was posted with a thrill. They had made up their minds: the two mechanical looms were ordered. They had to wait a few days, days of suspense. In an old button factory, the site of which we now call „Wilhelminaplein” everything was prepared for the delivery of the looms and under their personal supervision the foundations were laid not only in a literal but also in a symbolical sense, of the Netherlands' velvet industry. The arrival and assembling of the looms were moments never to be forgotten. And the excitement mounted to the highest pitch when, after fitting in many screws and bolts

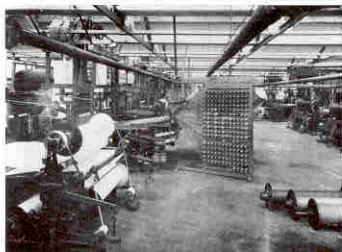
Woolaal often tijd

and lubricating many wheels and axles, the first sign of life began to vibrate through the iron structure. There was no lack of interest and comment when the happy owners, enthusiastically gesticulating explained all the knacks and tricks of the mysterious looms to friends and acquaintances.

Opinions were strongly divided. Should not the merits be outweighed by the demerits? Every

trained would show interest and readiness. As an ardent propagandist he entered the humble weavers' cottages and made the click-click of the loom stop for a moment. "What can I do for you Sir?" the weaver asked and for the hundredth time he calmly explained the new method of weaving, about which rumours had already told him something. His knowledge of human character had not deceived him. These fellows who loved their trade, understood him and promised to come and have a look at the factory. If they should like it, they would undertake to weave velvet in future.

More work came to the shop now. Lessons were followed by test weaving and whatever the future might have in store, the people in town could not but admit that, in case of a failure, it would not be through lack of energy in Mr. Schellens. But there was no question of failure. In a relatively short time the weavers discarded their looms for the making of linen and all of them became velvet weavers; the firm provided

Jacquard (weaver)

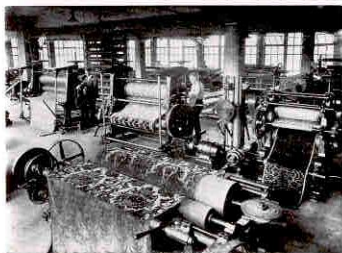
the looms in loan. In future shuttle and warp were to keep another rhythm in the weavers' homes. In the factory mechanical weaving was continued. Though in 1896 Mr. Marto had left the partnership, so that from that date Mr. Schellens bore full responsibility and his projects always kept him busy. When bearing in mind his pioneer's work — not less than 60 years ago — it is not so easy to grasp what it

so many unwearied efforts. Constant worries had been his share but they stimulated his ever growing energy. Great satisfaction he felt when his hand stroked the new strong fabric.

But his task was not yet at an end.

Dyeing the velvet had its own peculiar difficulties though not so serious as those conquered so far. He built his own dye-works, soon followed by a finishing department. The beginning of the 20th century saw the business fully completed, his life-task. He had gone through the whole development of modern industry — nay, directed and guided it.

It was a long time ago when he called on his weavers at their homes. Only few of them still took their rolls of velvet to the factory, until the last of them died and with him a generation of weavers, Mr. Schellens' contemporaries, disappeared. Their hands had resolutely produced what his mind contrived. He was 70 now and reminiscences often came thick upon him. When in 1910 at the Brussels exhibition he was award-

Finishingdelling

ed the gold medal, he clearly remembered the scene when his father was telling him about his success in New York. In course of time great changes had been carried out. Also through his zest for work much progress had been made in the last half-century. He felt justly proud of having made the most of his life, — of not having been idle.

Four years later world war No. 1 broke out. It

part of the factory for Jacquard weaving; in this way the factor "aesthetics" would come in for a bigger share. Surveyor Schellens could give no attention to this in his time, though Jacquard's inventions had just been published then, which made pattern weaving entirely automatic through an ingenious technique. Young Mr. Schellens' ancestors had an artistic taste and what is bred in the bone will come out in the flesh. From a business point of view an essential! So the wonderful work of the Jacquard loom made its entry into the mill. Descending through cardboard plates full of cuts and incisions the threads lead up to the core; the loose shuttles turning round incessantly accelerate or slow down the speed obeying a mysterious force from somewhere. Don't try to fathom the mechanism of this loom, but lose yourself in its rhythmic motion drawing pictures on the velvet, picking up the thread or making it disappear but never betraying the secrets of its evolutions. And have a look at the design, the variety of

the texture, conjuring up before you light and shade in one and the same colour and admire the "thing of beauty, the joy for ever".

It is true that by the side of it there was another much simpler means of placing decorative ornaments of flowers and leaves, or fanciful arabesques on the velvet after the weaving process. Shining brass cylinders with "en relief" drawings were placed in the presses in such a way

obtained the Medal of Honour at Barcelona in 1923 from a critical Spanish jury. And now that Jacquard weaving had been introduced into the works another Medal of Honour was sent from Paris in 1937.

But on the political horizon of Europe dark clouds were gathering. In 1939 world war No. 2 broke out, a terrible threat to Holland making everybody's future dark and gloomy, but particularly the business-man's. The whirring shuttle had not yet been stopped in the shaking buildings, wool and warp still joined in fanciful creations, fabrics still dropped from the looms, but for how long, nobody could tell.

And when the storm swept over Holland, it became clear that a time had come of more care and trouble than the trade had ever known, a hitch in the cable of new plans. The budding blooms Jacquard was conjuring up in the fabrics by an artistic manipulation of lines and colours, of light and dark, were all but crushed by a lack of essential raw materials for unfading dura-

bility. They toiled on for another year until the meddlesome Germans seized the works. In 1942 a dead calm fell between the walls; silence and dust settled down on looms, warp and wool, on shuttles and pirns, all sleeping the sleep of unemployment. Life was paralysed. Only the keeper's footfall or the steps of Mr. Schellens resounded through the hollow spaces. But one day there was a nervous excitement. Rude voices with an abrupt intonation broke the

September to the place of trouble, under the
pooks of living houses and factories, some
crashout lands also destroyed parts of the
goods and machines.

What has the future in store for us? The gas
war level has of course not yet been reached,
the new gas borings were usually hard.
But tradition is the family — one of them
actually takes the Chair in the Chamber of
Commerce — is a guarantee that, as before,
the labour will be seen to home and foreign
markets. Are not many Government buildings
diminished by the steelhazardous of velvet?
Railway companies of different nationalities
reared the first and second class compartments
inclosed with Schellens & Maier's
velvet and how many generations have we
created a warm atmosphere of home — their
cabins and lounges by velvet decorations. May
they choose velvet for the new 1st — 2nd
accommodations of their visitors.

The highest honour and the best complement

